

Nr 91.

Af herr **Karlsson** i Göteborg, om statsbidrag till ifrågasatta nybyggnader åt föreningarna för bistånd åt vanföra i Göteborg och inom Skåne.

I årets statsverksproposition under åttonde hufvudtiteln omnämner föredragande departementschefen, i samband med yttrandet angående det årliga statsanslaget till undervisningsanstalterna för vanföra, att föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg samt föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne till Kungl. Maj:t inkommit med särskilda underdåniga ansökningar om utverkande af statsbidrag till uppförande af nybyggnader för vanförestalterna i Göteborg och Hälsingborg. Departementschefen yttrar angående de båda föreningarnas ansökningar: »Jag finner dessa framställningar synnerligen behjärtansvärda, och det är endast hänsyn till de stora kraf, jag för främjande af andra viktiga frågor nödgas framlägga, som afhållit mig från att nu göra framställning i ämnet inför Eders Kungl. Maj:t.»

Det kan ju synas som om de, hvilka närmast intressera sig för och hafva vården om de båda vanförestalterna, borde låta vid detta departementschefens välvilliga yttrande bero, i förhoppning att nästa år täflan mellan de olika kraf hufvudtiteln omfattar, icke skall vara så stor som nu, utan att då framställning i ärendet måtte från Kungl. Maj:t komma Riksdagen tillhanda. Då det emellertid är svårt att med visshet förutsäga, att icke äfven nästa år trängseln mellan olika behof, som böra af staten tillgodoses, kan bli lika stor som för närvarande, och då den hjälp, som vanförestalterna begära, redan under flera år varit i hög grad af nöden, vågar jag härmed i form af motion framlägga frågan för innevarande års riksdag, förvissad att den behjärtansvärda sak det här gäller skall röna ett välvilligt mottagande.

Redan till 1909 års riksdag frambar jag en hemställan om ett
Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 39 Häft. (Nr 91—92.) 1

byggnadsanslag för Göteborgsanstalten af 183,000 kronor. Statsutskottet, som ansåg saken behjärtansvärd, afstyrkte dock motionen på den grund, att utskottet ansåg, att byggnadsanslag af så högt belopp som det då föreslagna icke borde till enskild förening lämnas, utan att frågan varit föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. I två afseenden är denna fråga nu i ett lyckligare läge. Dels begäres nu icke ett så stort belopp som 1909 och dels kan ärendet nu, åtminstone i viss mån, sägas hafva varit underkastadt Kungl. Maj:ts pröfning. Genom nådiga remisser den 16 november 1909 och den 10 och 19 september 1910 anbefallde nämligen Kungl. Maj:t statens inspektör för vanförestalterna i riket, med. doktorn Alfred Petrén, att afgifva utlåtande öfver de ansökningar om statsbidrag i form af byggnadsanslag, som ingifvits af föreningarna för bistånd åt vanföre i Göteborg och Skåne. Denna inspektörens utredning förelåg färdig den 30 nästlidne september; och antagligt är ju, att det är efter det föredragande departementschefen tagit del af denna utredning som han vid föredragningen inför Kungl. Maj:t yttrar, att *endast* hänsynen till de stora kraf, som måste framläggas för främjande af andra viktiga frågor, hindrade honom att nu göra framställning i ämnet. Alltså torde kunna sägas, att ärendet varit föremål för, om icke Kungl. Maj:ts, så likväl departementschefens pröfning och vunnit dennes gillande.

Då inspektörens yttrande torde vara af afgörande betydelse för frågans bedömande, tar jag mig friheten att oaktadt dess omfattning härmed återgifva detsamma i dess helhet. Det lyder som följer:

»Genom nådiga remisser den 16 sistlidne november och den 10 innevarande månad har Eders Kungl. Maj:t anbefallt mig att afgifva underdånigt utlåtande öfver af styrelsen för föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg ingifna underdåniga ansökningar om statsbidrag till uppförande af en ny vanförestalt i Göteborg, äfvensom genom nådig remiss den 19 innevarande månad att afgifva underdånigt utlåtande öfver af styrelsen för föreningen för bistånd åt vanföre inom Skåne ingifven underdånig ansökan om statsbidrag till en tillbyggnad af föreningens i Hälsingborg belägna anstalt.

Med öfverlämnande af remisshandlingarna — till hvilka höra 9 stycken ritningar öfver den planerade nya anstalten i Göteborg och 4 öfver den påtänkta tillbyggnaden af anstalten i Hälsingborg — får jag till åtländnad af den sålunda erhållna befallningen i underdånighet anföra följande.

Föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, hvilken var den första af detta slag i vårt land, stiftades år 1885, då den började sin verk-

samhet med en helt liten arbetsskola, hvilken sedermera under årens lopp alltmera utvidgats, så att den numera lämnar undervisning åt bortemot ett 60-tal elever. Med denna arbetsskola har efter hand förenats dels (1901) ett hem för sådana elever, som äro i behof af bostad vid själva anstalten, dels (1890) en poliklinik, å hvilken anstaltens läkare 2 gånger i veckan (undantagandes ferietiden — 2 månader på sommaren och 1 månad vid jultiden) håller mottagning för lämnande af kostnadsfri behandling åt medellösa vanföra från hela landet, dels slutligen ock, (1902) i samband med denna poliklinik en liten sjukafdelning (klinik) på några sängar.

Den fastighet, i hvilken arbetsskolan sedan 1892 varit inrymd och hvilken genom donation blifvit föreningens egendom, har emellertid icke haft tillräckligt utrymme för alla dessa olika afdelningar, med hvilka anstalten efter hand utvidgats. Hemmet för flickor är sålunda förlagdt till en i grannhuset förhyrd våning, hvilken emellertid genom en järndörr är förbunden med skolans lokaler, medan för gossheimets räkning måst förhyras en våning i ett på något afstånd från skolan beläget hus. Vidare hyres sedan förlidet år uti ett närbeläget hus verkstadslokal för bokbinderiet, enär den lokal, uti hvilken detta förut varit inrymdt, måst tagas i bruk för en välbehöflig utvidgning af kliniken.

Oaktadt sålunda flera lokaler utanför föreningens fastighet blifvit förhyrda, hafva dock — på grund af den alltjämt ökade tillströmningen af hjälpbehöfvande vanföra — de lokala förhållanden, under hvilka föreningens verksamhet bedrifves, länge varit mindre tillfredsställande och med hvarje år blifvit allt sämre. Såväl skolan med dess olika arbetslokaler som hemmet lida nämligen af en från hygienisk synpunkt betänklig trångboddhet, mot hvilken redan för flera år sedan skarpa anmärkningar gjordes af vanföoreanstalternas dåvarande inspektör, framlidne medicinalrådet Schultheis, hvartill komma de stora olägenheter, som föranledas däraf att hemmet icke är under samma tak som skolan och kliniken. Hvad slutligen denna senare beträffar, lider den, såsom varande af en mera provisorisk karaktär, af betänkliga brister, som omöjliggöra åtskilliga af de operativa ingrepp, som å en ortopedisk klinik kunna behöfva företagas.

Som af det anförda framgår, föreligger det alltså ett synnerligen trängande behof för föreningen för bistånd åt vanföre i Göteborg att erhålla en nybyggnad, hvilken inom sig rymmer icke endast tillräckliga lokaler för skola med nödiga arbetsrum och verkstäder samt för hem för bådadera könen, utan äfven en med lämplig operationssal och öfriga för ortopedisk behandling behöfliga lokaler försedd poliklinik och sjuk-

afdelning. Kostnaderna för uppförandet af en dylik fullständig vanförestalt enligt ritningar, hvilka medföljde den första af här ifrågavarande remissakter, beräknades ursprungligen skola uppgå till 480,000 kronor, däri inräknadt kostnaderna för inredning och inventarier. Uti den i fjor inlämnade af de här ifrågavarande underdåniga ansökningarna begärdes till en ny vanförestalt i Göteborg ett statsbidrag af 183,000 kronor, då de för ändamålet i fråga tillgängliga medlen vid denna tidpunkt endast uppgingo till 297,000 kronor, däraf 257,000 kronor erhållits genom donationer, medan återstående 40,000 kronor beräknas finnas uti värdet af föreningens fastighet. Sedan dess hafva emellertid genom ytterligare donationer de för nybyggnaden tillgängliga medlen ökats till 390,000 kronor. Då kostnaderna för denna uti den af föreningen i fråga senast ingifna underdåniga ansökan beräknas kunna stanna vid 465,000 kronor, utgör sålunda den nu felande summan, som i nämnda underdåniga ansökan begäres, endast 75,000 kronor.

Föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne stiftades år 1887, då den började sin verksamhet med en arbetsskola, med hvilken 4 år senare förenades ett hem för dennas elever. Däremot har föreningen alltjämt icke sett sig i stånd att utvidga anstalten med en ortopedisk poliklinik och sjukafdelning. Sedan emellertid nu för detta ändamål på enskild väg anskaffats ett kapital af cirka 40,000 kronor, har styrelsen för ifrågavarande förening låtit uppgöra ritningar till utvidgning af den nuvarande anstalten med en tillbyggnad, innehållande alla för en ortopedisk klinik (med hvilket uttryck för korthetens skull här nedan städse betecknas såväl poliklinik som sjukafdelning) nödiga lokaler jämte nya verkstadsrum. En dylik tillbyggnad i öfverensstämmelse med här ifrågavarande remissakt medföljande ritningar skulle enligt infordrade anbud uppgå till 75,800 kronor, hvartill komme kostnaderna för utredningen, hvilka beräknas till cirka 10,000 kronor. Uti sin underdåniga ansökan begär föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne ett statsbidrag af 40,000 kronor, motsvarande alltså största delen af den för åstadkommande af här omnämnda tillbyggnad ännu felande summan.

För min del vill jag på det varmaste tillstyrka de sålunda begärda bidragen, då ett realiserande af här omförmälda byggnadsplaner vore af en ofantligt stor betydelse icke endast för de två ifrågavarande anstalterna utan för hela vanföreväsendet i vårt land, som därigenom erhöle två fullt utrustade ortopediska kliniker. Det förhåller sig nämligen så, att ett rationellt ordnande af vanföreväsendet kräfver icke endast arbetslokaler i förening med hem utan äfven ortopediska kliniker. Dessa senares stora betydelse ligger däruti, att månget medfödt lyte liksom

ock mången under lifvet genom sjukdom eller olyckshändelse förvärfvad vanförhet kan genom en i tid inledd kirurgisk-ortopedisk behandling i större eller mindre grad förminskas, understundom till och med fullständigt häfvas. En arbetsskola för vanföra utan tillhörande ortopedisk klinik är därför enligt nutida uppfattning en defekt institution, *då den vanföres yrkesutbildning bör taga vid först sedan hans kroppsliga lyte och funktionsdefekt genom sakkunnig ortopedisk-kirurgisk behandling blifvit nedbringad till det minsta möjliga.* Detta har man redan från början insett i Danmark, föregångslandet på detta område. Här blir ingen vanför mottagen i arbetsskolan, som icke först blifvit undersökt och eventuellt behandlad å kliniken. Vid denna undersökning utgallras i öfrigt alla sådana vanföre, som äro blinda, döfva eller sinnesslöa eller af andra orsaker, såsom smittofara (vid öppen lungtuberkulos), ogynnsam inverkan på omgifningen (exempelvis genom epileptiska anfall), m. m., icke lämpa sig för en vanföreskola utan rätteligen tillhöra andra specialanstalter. Kliniken har sålunda äfven den uppgiften att sortera materialet.

Då arbetet för de vanföra för ett kvarts sekel sedan begynts i vårt land, omhändertogos å vanförestalterna endast individer i lärlingsåldern och fullvuxna för att här utbildas i något yrke. Så småningom och i mån som ortopedien genom förbättrade behandlingsmetoder (operativa ingrepp, gipsning, moderna bandager, gymnastik och massage, m. m.) nått en allt högre ståndpunkt, har äfven i vårt land bland dem, som deltaga i arbetet för de vanföra, den uppfattningen alltmer gjort sig gällande, att den ortopediska specialbehandlingen af de lytta och vanföra, inledd i så tidig ålder som möjligt, då utsikterna för ett gynnsamt resultat af densamma äro störst, bör vara grunden för allt arbete för de vanföra. Vanföreunderstödsväsendet har sålunda på senare tid börjat ändra karaktär, i det vid sidan af undervisningsfrågan *den rena sjukvårdsfrågan* mera trädt i förgrunden.

Jag går nu att anföra de skäl, på grund af hvilka enligt mitt förmenande lösandet af *denna* speciella sjukvårdsfråga icke kan läggas på landstingen och kommunerna, som omhänderhafva den vanliga sjukvården.

De vanliga kirurgiska sjukhusafdelningarna, som hufvudsakligen äro afsedda för kortvarigare behandlingar af jämförelsevis akuta sjukdomar, hvilkas hela behandling består i ett eller flera kirurgiska ingrepp och i öfrigt vanlig sjukvård, lämpa sig icke för de ortopediska fallen, hvilka oftast äro af utprägladt kronisk art och hvilka i allmänhet också kräfva en särdeles långvarig och ständigt öfvervakad behandlingstid, under hvilken olika behandlingsmetoder raskt växla. För den ortope-

diska behandlingen krävas därför alldeles särskilda anordningar äfvensom en speciellt skolad personal, hvilket allt endast kan erhållas genom särskilda ortopediska afdelningar, hvilka med hänsyn till det intima samarbete, som behöfves mellan dessa och arbetsskolorna för vanföra, lämpligen böra förläggas så, att de ingå som ett led uti vanförestaltnerna. Här af följer emellertid, att den ortopediska behandlingen, i hvarje fall under en afsevärd tid framåt, måste koncentreras till några få platser inom landet.

En annan omständighet, som gör att här ifrågavarande sjukvårdsfråga bör alldeles särskildt vara föremål för *statens* omsorg, är vidare den, att de, som behöfva ortopedisk behandling, ingalunda, såsom sjuka i allmänhet, äro någorlunda jämnt fördelade öfver landet. I fråga om en stor grupp af de vanföra, nämligen sådana som efter en genomgången barnförlamning blifvit mer eller mindre förlamade, är fördelningen på de olika länen tvärtom synnerligen ojämn, i det denna sjukdom, hvilken — som bekant — under de senaste åren visat ett epidemiskt uppträdande i vårt land, däri företrädesvis hemsökt vissa trakter af landet. Som exempel härpå kan nämnas, hurusom af de 1,074 fall af barnförlamning, hvilka från och med augusti 1905 (då anmälningsplikt blef föreskrifven) till samma års slut blefvo anmälda, icke mindre än 482 inträffat uti ett enda län, nämligen Kronobergs län.

Här må för öfrigt framhållas, att just denna barnförlamningens under senare år så stora frekvens i vårt land i denna stund gör behofvet af ortopediska kliniker större än någonsin. Under 5-årsperioden 1 augusti 1905—31 juli 1910 hafva icke mindre än 2,314 fall af nämnda sjukdom inträffat i vårt land. Då nu alla de, som lyckligt genomgå den samma — hvilkas antal i allmänhet uppskattas till cirka 50 % af samtliga insjuknade — få vidkännas sviter i form af mer eller mindre höggradiga förlamningar, finnes det med all säkerhet för närvarande i vårt land mer än 1,000 offer för barnförlamningen, som äro i behof af ortopedisk behandling.

På nu anförda grunder anser jag det vara skäligt, att *staten* lämnar bidrag till upprättandet af ortopediska kliniker, och vill i detta sammanhang erinra om det understöd *staten* lämnar för ordnandet af en annan speciell sjukvårdsfråga, nämligen tuberkulosvården. I fråga om vårdanstalter för tuberkulösa bidrager *staten* sålunda med halfva anläggningkostnaden, dock högst 1,000 kronor per sjukplats. På grund af de särskilda anordningar och många olika slag af lokaler, som krävas för en ortopedisk klinik ställer sig emellertid uppförandet af en sådan förhållandevis mycket dyrare. Den planerade kliniken vid vanförestal-

ten i Hälsingborg, hvilken afser att rymma ett 20-tal sjukplatser, beräknas sålunda — som nämnts — betinga en anläggningskostnad af 85,800 kronor, hvaraf begäres i statsbidrag 40,000 kronor, motsvarande alltså 2,000 kronor per plats. I ungefärlig proportion härmed är äfven den summa, 75,000 kronor, som begäres i statsbidrag till den nya vanförestalten i Göteborg, om man nämligen utgår ifrån att sådant endast kan ifrågasättas för klinikafdelningen. Denna är nämligen afsedd att från de 16 platser, hvarmed början skall göras, vid behof utvidgas till minst det dubbla platsantalet (hvilket kan ske genom att för densamma taga i anspråk äfven de lokaler, som till en början äro afsedda för bokbinderi, för hvilket utrymme kan beredas å vinden).

Till sist har jag nu att yttra mig angående de villkor för erhållande af de begärda statsbidragen, som lämpligen böra föreskrivas. Därvid vill jag då framhålla vikten af att staten skaffar sig nödig garanti för att läkarevården å den ortopediska klinik, till hvilken den lämnar byggnadsbidrag, bestrides af för uppgiften i fråga fullt kompetent person. Denna garanti synes mig bäst kunna erhållas därigenom, att kungl. medicinalstyrelsen före tillsättandet af sådan plats får yttra sig om den föreslagnes kompetens. Som villkor för de begärda statsbidragens erhållande bör gifvetvis äfven föreskrivas, att båda de ifrågavarande anstalterna skola hafva skyldighet mottaga vanföra från hela landet.

På grund af hvad jag sålunda anfört och då jag icke har något att anmärka mot de uppgjorda ritningarna, får jag i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af statsunderstöd mot ofvannämnda villkor åt föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg till ett belopp af 75,000 kronor såsom bidrag till kostnaderna för en ny vanförestalts uppförande samt åt föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne till ett belopp af 40,000 kronor såsom bidrag till kostnaderna för en nybyggnad för ortopedisk poliklinik och sjukafdelning.»

Efter återgifvande af detta sakkunniga yttrande, som lämnar så väl en, om ock kortfattad, historik öfver de båda föreningarnas verksamhet som ock ger en inblick i denna verksamhets betydelse, torde det vara onödigt att ytterligare söka motivera den hemställan jag härmed vågar göra.

För att emellertid för Riksdagen underlätta ett tillmötesgående af denna framställning ha de båda föreningarnes styrelser förklarar sig ämna anordna arbetet med nybyggnaderna så, att anslaget för Göteborgsanstalten skulle kunna fördelas på tre år med 25,000 kronor under hvarterdera af åren 1912, 1913 och 1914 samt anslaget till Hälsingborgs-

anstalten på två år med 20,000 kronor under hvarterdera af åren 1912 och 1913.

De villkor beträffande kontroll och dylikt, Riksdagen i händelse af ett bifall till motionen kan finna nödigt föreskrifva, äro fööreningarne naturligtvis villiga att underkasta sig.

På grund af hvad ofvan anförts, får jag härmed vördsamt föreslå,

att Riksdagen, på villkor Riksdagen finner nödigt föreskrifva, måtte på extra stat bevilja föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg ett belopp af 75,000 kronor att utgå med 25,000 kronor under hvarterdera af åren 1912, 1913 och 1914 som bidrag till kostnaderna för en ny vanföoreanstalts uppförande samt föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne ett belopp af 40,000 kronor att utgå med 20,000 kronor under hvarterdera af åren 1912 och 1913 såsom bidrag till kostnaderna för en nybyggnad för ortopedisk poliklinik och sjukafdelning i Hälsingborg.

Stockholm den 27 januari 1911.

K. G. Karlsson.
